NORWEGIAN VIOLA FESTIVAL · UNDERSØKELSE

Nasjonal undersøkelse av fiolin- og bratsjelever

En kartlegging av rekruttering, utfordringer og muligheter i norske kulturskoler.

16:1	**69 %**	**112**
fiolinelever per bratsjelev	av skolene har ingen bratsjelever	kulturskoler

1. Hvorfor undersøkelsen ble gjort
2. Et problem for hele strykemiljøet
3. Hvorfor ikke bare bytte fra fiolin?
4. Asker kulturskole: 3:1
5. Bratsjen som soloinstrument
6. Lokalt, nasjonalt og internasjonalt
7. Hva kan gjøres?
8. En bedre framtid for bratsjen

Norwegian Viola Festival har gjennomført en nasjonal kartlegging av forholdet mellom antall fiolin- og bratsjelever ved norske kommunale kulturskoler.

Undersøkelsen bygger på svar fra 112 kulturskoler i kommuner som til sammen dekker 69 prosent av Norges befolkning – de fleste store byer og mange kommuner av ulik størrelse, spredt over hele Norge. Det er derfor grunn til å tro at resultatene er representative for hele landet.

Resultatene viser en oppsiktsvekkende ubalanse:

> Det er omtrent 16 fiolinelever for hver eneste bratsjelev! I et symfoniorkester er forholdet omtrent 2,5:1.

Enda mer oppsiktsvekkende er det at nesten 70 prosent av kulturskolene som svarte, ikke har en eneste bratsjelev.

HOVEDRESULTATER	ANTALL
Fiolinelever	ca. 3 388
Bratsjelever	ca. 208
Forholdet mellom fiolin- og bratsjelever	ca. 16:1 (16,3:1)
Kulturskoler i oversikten	112
Kulturskoler med bratsjelever	34
Kulturskoler uten bratsjelever	77 (69 %)

Bratsjelevene utgjør bare 5,8 prosent av det samlede antallet fiolin- og bratsjelever ved skolene som svarte.

Men hva betyr egentlig disse tallene? Hvorfor er forskjellen så stor, hvilke konsekvenser har den for musikklivet, og hva kan vi gjøre for å endre situasjonen?

Hvorfor ble undersøkelsen gjennomført?

Det er velkjent at mange barne-, ungdoms- og amatørorkestre i Norge mangler bratsjister. Disse orkestrene er i stor grad avhengige av musikere i sitt eget nærmiljø og kan ikke uten videre rekruttere fra andre land.

Situasjonen er annerledes for profesjonelle orkestre. Norske symfoniorkestre er attraktive arbeidsplasser for musikere fra hele verden og kan gjennom internasjonale prøvespill tiltrekke seg mange høyt kvalifiserte kandidater.

Men et sterkt og bærekraftig norsk musikkliv trenger også sitt eget rekrutteringsgrunnlag. Norge bør kunne utdanne flere av framtidens orkestermusikere og solister, ikke være avhengig av at de alltid kan rekrutteres internasjonalt.

For å kunne arbeide målrettet med utfordringen må vi først kjenne omfanget.

Norwegian Viola Festival kontaktet derfor Utdanningsdirektoratet for å undersøke om det allerede fantes nasjonal statistikk over antall fiolin- og bratsjelever. Svaret var at statistikken de har, kun gir oversikt over antall elever som mottar musikkundervisning.

Festivalen tok derfor initiativ til en egen kartlegging.

Slik ble undersøkelsen gjennomført

Målet med undersøkelsen var å vise forholdet mellom antall fiolin- og bratsjelever ved kulturskoler i Norge. Det ble derfor sendt forespørsel til 229 kommunale kulturskoler som ifølge sine hjemmesider tilbød fiolinundervisning. Skoler som ikke oppga å ha strykeundervisning, ble ikke kontaktet. Kulturskolene fikk tre spørsmål:

1. Hvor mange fiolinelever har kulturskolen?
2. Hvor mange bratsjelever har kulturskolen?
3. Tilbyr kulturskolen bratsjundervisning?

Det kom inn svar fra 112 kulturskoler, tilsvarende 48,9 prosent av de kontaktede kulturskolene. Undersøkelsen ble gjennomført fra august til november 2026.

Så langt Norwegian Viola Festival kjenner til, er dette den mest omfattende tilgjengelige norske kartleggingen av forholdet mellom fiolin- og bratsjelever ved kommunale kulturskoler. Målet er å gi musikklivet et konkret kunnskapsgrunnlag for å diskutere rekruttering og utvikle langsiktige tiltak.

Hvorfor er dette et problem for hele strykemiljøet?

I et klassisk orkester trengs det et bestemt antall musikere i hver instrumentgruppe, og alle musikerne i orkesteret må holde et tilsvarende nivå.

Et orkesters kunstneriske kvalitet avhenger ikke bare av hvor dyktige de beste musikerne er, men også av balansen og samspillet mellom instrumentgruppene. For å oppnå et høyt og jevnt nivå trenger orkesteret et tilstrekkelig rekrutteringsgrunnlag innen alle instrumentgrupper.

Hvis én gruppe har betydelig færre musikere å velge mellom, kan dette begrense utviklingsmulighetene for hele orkesteret. Derfor kan en av de mest effektive måtene å styrke en strykeseksjons samlede nivå på være å løfte instrumentgruppen med det svakeste rekrutteringsgrunnlaget.

I mange orkestre er bratsjgruppen svakere enn fiolingruppene. Hovedgrunnen er at det finnes langt færre potensielle kandidater som kan utvikle seg til dyktige orkestermusikere og fremragende solister.

Et større rekrutteringsgrunnlag gir flere barn muligheten til å utvikle talentet sitt og øker antallet kvalifiserte musikere som orkestrene senere kan rekruttere fra.

> Å styrke bratsjrekrutteringen er derfor ikke bare i bratsjmiljøets interesse. Det er i hele strykemiljøets interesse.

Hvilket forhold mellom fiolin- og bratsjelever burde vi ha?

Svaret avhenger av hvordan vi ser på bratsjens rolle i musikklivet.

2,5:1 – hvis vi først og fremst tenker på orkestrenes behov

I mange symfoniorkestre er forholdet mellom fiolinister og bratsjister omtrent 2,5:1, avhengig av besetning og repertoar. Dersom målet er å sikre et godt rekrutteringsgrunnlag for framtidens orkestre, kan det være naturlig å arbeide mot en lignende fordeling mellom fiolin- og bratsjelever.

Elevfordelingen trenger ikke å være identisk med orkestrenes besetning, men 2,5:1 kan være et langsiktig, retningsgivende mål. Dagens forhold på 16:1 viser hvor langt vi er fra en slik balanse.

1:1 – hvis vi tenker på bratsjen som et likeverdig soloinstrument

Her oppstår et annet spørsmål. Både blant musikere og publikum finnes det en utbredt forestilling om at fiolinen egner seg bedre som soloinstrument enn bratsjen. Men har bratsjen noen gang fått de samme mulighetene til å utvikle sitt kunstneriske potensial?

Når omtrent 16 ganger så mange barn spiller fiolin som bratsj, hvordan kan vi forvente at instrumentene skal utvikle like mange fremragende solister på høyeste internasjonale nivå?

Et forhold på 1:1 representerer derfor en interessant, langsiktig kunstnerisk visjon om et mer likeverdig rekrutteringsgrunnlag. Dette er ikke et realistisk mål på kort sikt. Hensikten er å synliggjøre hvor forskjellige forutsetningene er i dag.

Selv med like mange elever ville ikke instrumentenes utviklingsmuligheter automatisk bli like. Repertoar, undervisningstradisjoner, instrumentutvikling og konsertmuligheter måtte også styrkes.

At det finnes færre fremragende bratsjsolister enn fiolinsolister, er ikke i seg selv et bevis på at bratsjen har mindre kunstnerisk potensial. Det kan også være en konsekvens av de svært ulike utviklingsvilkårene instrumentene har hatt.

Hvor mange flere bratsjelever ville dette innebære i Norge?

Dersom undersøkelsens resultater gjenspeiler situasjonen i hele landet, kan vi gjøre et forenklet nasjonalt estimat ved å skalere fiolinelevtallet etter respondentkommunenes befolkningsandel på omtrent 69 prosent og regne med dagens forhold på 16:1.

HYPOTETISK NASJONALT SCENARIO	ANTALL ELEVER
Fiolinelever	ca. 4 910
Bratsjelever ved dagens forhold (16:1)	ca. 310
Bratsjelever ved 2,5:1	ca. 1 960
Beregnet økning ved 2,5:1	ca. 1 660
Bratsjelever ved 1:1	ca. 4 910
Beregnet økning ved 1:1	ca. 4 600

Et forhold på 2,5:1 ville altså innebære omtrent 1 660 flere bratsjelever enn det estimerte nivået. Et forhold på 1:1 ville innebære omtrent 4 600 flere.

Dette er hypotetiske beregningseksempler, ikke dokumenterte nasjonale elevtall eller fastslåtte mangler. De illustrerer hvor stor forskjellen er mellom dagens situasjon og de to langsiktige perspektivene.

Hvorfor kan vi ikke bare la de fleste begynne på fiolin og få noen til å bytte til bratsj senere?

Tradisjonelt har bratsjrekrutteringen i stor grad vært basert på at barn begynner på fiolin, og at noen senere går over til bratsj. Mange dyktige bratsjister har fulgt denne veien. Enkelte har oppdaget bratsjen først som ungdommer eller studenter og senere utviklet seg til fremragende profesjonelle musikere.

Men kan vi bygge en langsiktig rekrutteringsstrategi på at tilstrekkelig mange fiolinister en dag vil velge å bytte instrument? Det har vi allerede prøvd i mange tiår, og mangelen på bratsjister er fortsatt ekstremt stor.

Når et barn har spilt fiolin i flere år, har det allerede utviklet ferdigheter, et repertoar, en musikalsk identitet og ofte et sosialt miljø knyttet til instrumentet. Å gå over til bratsj innebærer derfor mer enn å lære å lese altnøkkel og spille på et større instrument. Eleven må selv ønske overgangen, bli fortrolig med en annen klang og tilpasse spilleteknikken. Det krever også motivasjon til å fortsette utviklingen på det nye instrumentet.

For mange vil det være naturlig å fortsette med fiolin, som de allerede har investert flere år i. Det er derfor ingen selvfølge at et stort antall fiolinelever senere vil gi et tilstrekkelig stort antall bratsjister.

Dersom rekrutteringen hovedsakelig bygger på slike overganger, blir den avhengig av at mange nok både ønsker og får mulighet til å bytte. Dette er vanskelig å planlegge og kan variere betydelig mellom skoler og orkestre.

Ofte blir behovet først synlig når et barne- eller ungdomsorkester mangler bratsjister. Da kan fiolinelever bli oppfordret til å bytte for å fylle en ledig plass. Hvis det særlig er elever som strever på fiolin som får slike oppfordringer, kan dette dessuten forsterke forestillingen om at bratsjen er et instrument for dem som ikke lykkes på fiolin.

Slik risikerer vi å gjøre bratsjrekrutteringen både tilfeldig og avhengig av orkestrenes akutte behov, i stedet for å bygge et selvstendig og stabilt elevmiljø.

Det finnes også en geografisk utfordring: I små kommuner kan det være få fiolinelever i hver årgang. Selv om noen på sikt skulle ønske å bytte, er det ikke sikkert at dette skjer på det tidspunktet orkesteret trenger dem.

Den tradisjonelle praksisen har eksistert gjennom mange generasjoner. Likevel viser undersøkelsen at nesten 70 prosent av kulturskolene som svarte, fortsatt ikke har en eneste bratsjelev. Dette tyder på at overgangen fra fiolin til bratsj, slik rekrutteringen har fungert til nå, ikke har vært tilstrekkelig til å skape et stort og stabilt rekrutteringsgrunnlag.

Så lenge de fleste barn blir ledet mot fiolin fra starten, mens bratsjen først presenteres som et alternativ senere, vil det være vanskelig å bygge opp et bærekraftig bratsjmiljø.

Det betyr ikke at fiolinister bør slutte å gå over til bratsj. Slike overganger kan være både verdifulle og vellykkede. Men de bør være et supplement til rekrutteringen, ikke selve grunnlaget for den.

> Skal vi få flere bratsjister i framtiden, må vi begynne med å invitere flere barn til å velge bratsj som sitt aller første instrument.

Er en bedre balanse mulig? Hva viser Asker kulturskole?

Asker kulturskole skiller seg tydelig ut i undersøkelsen.

	FIOLINELEVER	BRATSJELEVER	FORHOLD
Asker kulturskole	74	25	ca. 3:1 (25,3 % bratsj)
De øvrige kulturskolene samlet	ca. 3 314	ca. 183	ca. 18:1

Asker kulturskole har gjennom mange år arbeidet bevisst med å presentere bratsjen som et selvstendig og likeverdig instrument. Skolen har et stort utvalg bratsjer i forskjellige størrelser som elevene kan leie. Barn kan derfor begynne direkte på bratsj allerede fra seksårsalderen.

Nye elever blir aktivt invitert til å velge bratsj på lik linje med fiolin, cello og kontrabass. Bratsjelevene får også muligheter til å opptre som solister og delta i fordypningsprogrammer, UKM og andre musikalske aktiviteter.

Resultatet er en langt jevnere fordeling mellom fiolin- og bratsjelever enn ved de øvrige skolene som svarte. Erfaringene fra Asker tyder på at aktiv rekruttering, god instrumenttilgang og kunstneriske utviklingsmuligheter kan bidra til en betydelig bedre balanse.

Eksemplet viser også hvorfor det er viktig å rekruttere barn direkte til bratsj framfor å være avhengig av at fiolinister bytter instrument senere.

Bratsjen som soloinstrument – potensial og fordommer

Er bratsjen bare en vits – eller et fullverdig soloinstrument?

Bratsjen blir ofte vurdert ut fra fiolinens akustiske og tekniske egenskaper. Det finnes faglige diskusjoner om bratsjens størrelse i forhold til registeret og hvilke akustiske kompromisser dette innebærer. Men forskjellige akustiske egenskaper betyr ikke nødvendigvis forskjellig kunstnerisk verdi.

Bratsjen har sin egen klang, karakter og uttrykksmuligheter. Den trenger ikke å etterligne fiolinen for å være et fullverdig soloinstrument.

Likevel har instrumentet gjennom lang tid vært gjenstand for negative stereotypier og såkalte bratsjvitser. Mange av disse bygger på forestillingen om at bratsjister er mindre dyktige musikere enn fiolinister, eller at bratsjen er et instrument for dem som ikke lykkes på fiolin.

Hvorfor har slike vitser fått en så sterk plass i musikerkulturen? Og hvorfor aksepterer vi at et instrument og dets utøvere stadig blir framstilt som mindreverdige? Er det bare uskyldig humor, eller bidrar vitsene til å opprettholde forestillingen om at bratsjen faktisk er et dårligere instrument?

For etablerte profesjonelle musikere med trygg kunstnerisk identitet kan slike vitser være lette å overse. Men for barn og ungdom som skal velge instrument, kan de sende et helt annet signal. Hvis bratsjen blir oppfattet som mindre attraktiv, mindre respektert eller mindre «kul» enn fiolinen, hvorfor skulle unge musikere ønske å velge den?

Undersøkelsen måler ikke hvilken betydning slike holdninger har for instrumentvalget. Men det er viktig å stille spørsmål ved om negative forestillinger bidrar til å opprettholde den svake rekrutteringen.

Hvorfor får unge bratsjister i orkester så sjelden spille melodien?

Gjennom musikkhistorien har instrumentene i ensembler ofte hatt forskjellige musikalske roller. Særlig i barokken var det vanlig med tydelige melodiske overstemmer og en basslinje som dannet det harmoniske fundamentet gjennom basso continuo. Mellomstemmene hadde ofte en utfyllende funksjon, selv om musikken også inneholdt selvstendig og kontrapunktisk stemmeføring. Senere utviklet orkester- og kammermusikken seg i retning av større melodisk selvstendighet for alle instrumentene.

I dag finnes det ingen kunstnerisk nødvendighet for at førstefiolinen alltid skal spille melodien, mens bratsjen hovedsakelig akkompagnerer. Likevel lever denne rollefordelingen videre i mange pedagogiske arrangementer for barne- og ungdomsorkestre. Fiolinene får ofte de mest gjenkjennelige melodiene, mens bratsjen spiller lange toner, rytmiske figurer eller akkompagnement.

Disse stemmene kan være musikalsk viktige, men de er ikke alltid like motiverende å øve på alene. Den musikalske sammenhengen blir ofte først tydelig når hele orkesteret spiller sammen. En fiolinelev kan komme hjem og spille en kjent melodi for familien. En bratsjelev har kanskje bare en akkompagnerende stemme å vise fram.

Det handler ikke om at akkompagnement er mindre verdifullt, men om at barn trenger varierte musikalske utfordringer, selvstendige melodiske oppgaver og muligheter til å oppleve mestring. Skal bratsjen bli mer attraktiv, må også unge bratsjister få spille melodier og solostykker som gir spilleglede og motivasjon.

Hvorfor finnes det så mye mindre originalmusikk for bratsj?

Fiolinen har gjennom flere århundrer utviklet et omfattende originalrepertoar, fra nybegynnerstykker til store virtuose soloverk. Bratsjen har et betydelig mindre originalrepertoar. En stor del av musikken bratsjister framfører som solister, består av transkripsjoner og arrangementer av verk opprinnelig skrevet for fiolin, cello eller andre instrumenter.

Slike transkripsjoner kan ha stor kunstnerisk verdi. Men de kan ikke erstatte behovet for et rikt repertoar komponert spesielt for bratsjens klang, tekniske egenskaper og uttrykksmuligheter.

Det begrensede originalrepertoaret kan også henge sammen med det lave antallet bratsjsolister. Når det finnes færre musikere som bestiller, framfører og gjør nye verk kjent, kan komponister være mer tilbøyelige til å skrive for instrumenter med større utøvermiljøer og flere konsertmuligheter. Samtidig gir et mindre repertoar bratsjister færre kunstneriske valgmuligheter.

Dermed oppstår det en selvforsterkende utvikling: Få solister gir mindre etterspørsel etter nye komposisjoner, mens et begrenset originalrepertoar gjør det vanskeligere å utvikle og synliggjøre nye solister. Skal bratsjen styrke sin posisjon som selvstendig soloinstrument, trengs det derfor mer originalmusikk for alle nivåer – fra barn og ungdom til musikkstudenter og profesjonelle solister.

Hvordan kan bratsjen bli mer synlig i samfunnet?

Bratsjen er en viktig del av orkesterets samlede klang, men dens selvstendige stemme er ikke alltid lett for publikum å skille ut. Ofte er det den øverste melodistemmen som høres tydeligst. Når bratsjen opptrer som soloinstrument, får publikum derimot mulighet til å oppleve dens særegne klang og uttrykksmuligheter direkte.

Solistframføringer kan derfor være et særlig effektivt virkemiddel for å gjøre instrumentet mer kjent og attraktivt. Dette er ekstra viktig fordi bratsjen visuelt ligner svært mye på fiolinen. Mange publikummere kjenner ikke forskjellen mellom instrumentene og har begrenset kjennskap til bratsjens egenart.

Når unge musikere får høre inspirerende bratsjsolister, spille interessante solostykker og selv opptre som solister, kan de utvikle en sterkere identitet som bratsjister. Flere solister er dermed ikke bare et kunstnerisk mål. De kan også bli en viktig drivkraft for bedre rekruttering.

Hvordan skal barn begynne på bratsj uten gode instrumenter i deres størrelse?

Fiolinen har en etablert standardstørrelse for voksne. Bratsjen finnes derimot i mange størrelser, ofte med kroppslengder fra omtrent 39 til 43 centimeter, og enkelte instrumenter er enda større. Bratsjister må finne en balanse mellom instrumentets størrelse, klanglige egenskaper, spillbarhet og ergonomiske krav.

For barn er det særlig viktig å ha tilgang til gode bratsjer i mindre størrelser, slik at de kan begynne direkte på instrumentet. Instrumentbygging påvirkes også av etterspørselen. Når markedet er begrenset, kan instrumentmakere og produsenter ha svakere økonomiske insentiver til å utvikle et stort utvalg gode bratsjer, spesielt for barn.

Begrenset instrumenttilgang kan igjen gjøre det vanskeligere for kulturskolene å rekruttere nye elever. Dermed påvirker instrumentbygging og rekruttering hverandre gjensidig.

Hvorfor må vi utvikle flere områder samtidig?

Utfordringene med rekruttering, undervisning, solistmuligheter, repertoar, instrumentbygging og holdninger er nært knyttet sammen. Et lite rekrutteringsgrunnlag gir færre potensielle solister. Få solister kan føre til mindre etterspørsel etter nye komposisjoner og færre konserter. Begrenset synlighet kan opprettholde negative forestillinger om instrumentet, mens lav etterspørsel kan gjøre det vanskeligere å utvikle og tilby gode instrumenter. Disse forholdene kan samlet gjøre det enda vanskeligere å rekruttere nye elever.

For å snu utviklingen er det derfor ikke tilstrekkelig å arbeide med bare ett område. Flere elever, bedre undervisning, flere solister, mer originalmusikk, bedre instrumenttilgang og større synlighet må utvikles parallelt.

Et større rekrutteringsgrunnlag kan gi flere solister, som igjen skaper interesse for nye komposisjoner og flere konserter. Større synlighet kan øke etterspørselen etter instrumenter og inspirere flere barn til å velge bratsj. Målet må være å skape en positiv utvikling der rekruttering og kunstneriske muligheter styrker hverandre.

Et lokalt, nasjonalt eller internasjonalt problem?

Er mangelen på bratsjister et lokalt, nasjonalt eller internasjonalt problem? Svaret er at utfordringen finnes på alle tre nivåer.

Lokalt – fordi barne-, ungdoms- og amatørorkestre trenger bratsjister

Det er særlig på lokalt nivå at mangelen merkes direkte. Disse orkestrene er avhengige av musikere i sitt eget nærmiljø. Når nesten 70 prosent av kulturskolene som svarte, ikke har en eneste bratsjelev, blir det vanskelig å utvikle stabile lokale bratsjmiljøer.

I noen kommuner kan en enkelt bratsjelev være den eneste som spiller instrumentet på sin skole. Dette begrenser muligheten til å spille sammen med andre bratsjister, utvikle et sosialt miljø og få den samme opplevelsen av tilhørighet som elever i større instrumentgrupper. Det gir også lokale orkestre utfordringer med å bygge balanserte besetninger over tid.

Nasjonalt – fordi Norge trenger sitt eget rekrutteringsgrunnlag

Profesjonelle norske orkestre kan gjennom internasjonale prøvespill tiltrekke seg dyktige musikere fra hele verden. Dette er en styrke og gir gode muligheter til å dekke behovet for høyt kvalifiserte bratsjister. Men muligheten til å rekruttere internasjonalt bør ikke erstatte ambisjonen om å utvikle egne norske musikere.

Et sterkere nasjonalt rekrutteringsgrunnlag vil gi flere unge muligheten til å satse på bratsj, styrke musikkutdanningen og bidra til at Norge også i framtiden kan utvikle profesjonelle orkestermusikere og solister.

Internasjonalt – fordi ubalansen også finnes i andre land

Den norske undersøkelsen viser omtrent 16 fiolinelever per bratsjelev. Tysk statistikk viser et forhold på omtrent 15:1. Dette gir grunn til å tro at utfordringen strekker seg utover Norge.

Dersom mange land har tilsvarende ubalanse, kan ikke den underliggende utfordringen løses bare ved at orkestre rekrutterer musikere fra hverandre. Internasjonal rekruttering kan dekke behovet i enkeltorkestre, men den øker ikke i seg selv det samlede antallet bratsjister som utdannes. Derfor må rekrutteringsarbeidet styrkes både lokalt, nasjonalt og internasjonalt.

Hva kan vi lære av Tyskland?

I forbindelse med kartleggingen forsøkte Norwegian Viola Festival også å finne tilsvarende statistikk fra andre land. I Tyskland samler Verband deutscher Musikschulen (VdM) årlig inn elevtall fra sine medlemsmusikkskoler. Statistikken for 2024 viser:

INSTRUMENT	ANTALL ELEVER
Fiolin	68 608
Bratsj	4 613

Dette tilsvarer omtrent 15 fiolinelever per bratsjelev. Den tyske statistikken viser også en positiv utvikling. Fra 2014 til 2024 økte antallet bratsjelever med 21,7 prosent, mens antallet fiolinelever gikk ned med 6,4 prosent. Forholdet ble dermed forbedret fra omtrent 19:1 til 15:1.

Hvorfor er sammenligningen særlig interessant?

Norge har mange små kommuner, spredt befolkning og store geografiske avstander. Dette kan gjøre det vanskelig å etablere tilstrekkelig store lokale miljøer for mindre utbredte instrumenter som bratsj. Tyskland har gjennomgående betydelig høyere befolkningstetthet og flere byer og tettsteder innenfor kortere avstander.

Når forholdet mellom fiolin- og bratsjelever også der er så skjevt som 15:1, tyder det på at utfordringen ikke bare kan forklares med Norges geografi.

Den norske undersøkelsen og VdM-statistikken har ulik metode og dekning, og tallene kan derfor ikke sammenlignes som om de inngikk i én felles undersøkelse. Likevel viser begge en betydelig ubalanse og understreker behovet for bedre internasjonal kartlegging.

Kilde: Deutsches Musikinformationszentrum (2026), «Schülerzahlen der Instrumental- und Vokalfächer an öffentlichen Musikschulen» ↗, basert på statistikk fra VdM.

Hvor omfattende kan utfordringen være i Europa?

Dersom vi hypotetisk antar at elevfordelingen ved de tyske VdM-musikkskolene også gjelder for Europa som helhet, kan tallene brukes til å illustrere hvor omfattende rekrutteringsutfordringen potensielt kan være. Med omtrent 745 millioner innbyggere i Europa og 84,6 millioner i Tyskland i 2024 gir en enkel befolkningsskalering, med det tyske forholdet på 15:1, følgende scenario:

HYPOTETISK EUROPEISK SCENARIO	ANSLÅTT ANTALL
Fiolinelever	ca. 604 000
Bratsjelever ved 15:1	ca. 40 000
Beregnet økning ved 2,5:1	ca. 201 000
Beregnet økning ved 1:1	ca. 564 000

Dette er ikke dokumenterte europeiske elevtall eller faktiske mangler. Beregningen bygger på en forenklet antakelse om at tallene fra de tyske VdM-musikkskolene kan skaleres etter befolkning, selv om landenes musikkskolesystemer og deltakelse varierer betydelig. Tallene illustrerer derfor først og fremst hvor stort omfang utfordringen kan ha, og hvorfor det trengs egne undersøkelser i flere land.

Kilder: Deutsches Musikinformationszentrum og FNs World Population Prospects 2024.

Hva kan gjøres for å styrke bratsjrekrutteringen?

Norwegian Viola Festival mener at en varig forbedring krever en langsiktig og helhetlig satsing. Følgende tiltak er særlig viktige:

- **Aktiv rekruttering av nybegynnere.** Bratsjen må presenteres som et naturlig førstevalg, ikke bare som et instrument man kan bytte til fra fiolin.
- **Egne elevplasser til bratsj.** Kulturskolene bør vurdere å reservere plasser og arbeide aktivt for å fylle dem.
- **Kvalifisert undervisning og tydelige rollemodeller.** Flere lærere med bratsj som hovedinstrument kan styrke både undervisningen og elevenes identitet som bratsjister.
- **Gode bratsjer i mindre størrelser.** Kulturskoler og instrumentmakere bør samarbeide om å gjøre instrumenter tilgjengelige for barn.
- **Mer originalmusikk for bratsj.** Det trengs nye verk for alle ferdighetsnivåer, fra nybegynnere til profesjonelle solister.

- **Bedre pedagogiske arrangementer.** Unge bratsjister bør få melodier, selvstendige stemmer og varierte musikalske utfordringer.
- **Flere solistmuligheter og møteplasser.** Barn og ungdom trenger konserter, kammermusikk, fordypningstilbud og kontakt med andre bratsjister.
- **Arbeid mot negative stereotypier.** Bratsjen må presenteres som et attraktivt og kunstnerisk likeverdig instrument.
- **Systematisk oppfølging.** Kulturskoler og musikkorganisasjoner bør registrere utviklingen og vurdere langsiktige rekrutteringsmål.

Kortvarige prosjekter kan skape interesse, men varig forbedring krever systematisk innsats og samarbeid mellom kulturskoler, orkestre, komponister, instrumentmakere og konsertarrangører.

Hvordan kan Norwegian Viola Festival bidra?

Norwegian Viola Festival har sitt utspring i Bratsjhelg ved Asker kulturskole og har utviklet seg til et arrangement som strekker seg over omtrent 14 dager og flere steder. Festivalen samler norske og internasjonale artister, barn, ungdommer, musikkstudenter og amatørmusikere til konserter, undervisning og samspill. For elever som er den eneste bratsjisten ved sin kulturskole, kan slike møteplasser være særlig verdifulle.

Festivalen ønsker å styrke bratsjmiljøet, inspirere unge musikere, synliggjøre instrumentets kunstneriske muligheter og bidra til økt interesse for originalmusikk skrevet for bratsj. Samtidig ønsker festivalen å sette rekrutteringsutfordringen på dagsordenen som et spørsmål som angår hele strykemiljøet.

Hvorfor trenger vi lignende undersøkelser i flere land?

Den norske undersøkelsen gir et viktig kunnskapsgrunnlag for videre rekrutteringsarbeid. Det kom inn svar fra 112 kulturskoler, og de representerte kommunene omfatter anslagsvis 69 prosent av Norges befolkning. Materialet omfatter store byer, mellomstore kommuner og små kommuner. Så langt Norwegian Viola Festival kjenner til, finnes det ingen tidligere tilsvarende nasjonal kartlegging med samme omfang.

Vi håper at undersøkelsen vil inspirere Norsk kulturskoleråd, kulturskoler, orkestre og andre musikkorganisasjoner til å registrere elevtall fordelt på instrumenter og følge utviklingen over tid. Vi håper også at aktører i andre europeiske land og resten av verden vil gjennomføre lignende undersøkelser.

Jo bedre vi kjenner den reelle situasjonen, desto bedre grunnlag får vi for å utvikle konkrete, realistiske og langsiktige rekrutteringsmål.

Skal vi akseptere situasjonen – eller gi bratsjen en bedre framtid?

Undersøkelsen viser at bratsjen har et svært begrenset rekrutteringsgrunnlag sammenlignet med fiolinen. På kort sikt merkes dette særlig i lokale barne-, ungdoms- og amatørorkestre. På lengre sikt kan det påvirke utviklingen av profesjonelle orkestermusikere, solister, originalrepertoar og instrumentbygging.

Sammenligningen med Tyskland viser at en betydelig ubalanse også finnes utenfor Norge. Det gjør rekrutteringen til en utfordring som fortjener oppmerksomhet både nasjonalt og internasjonalt.

Men dette er ikke bare et problem for bratsjistene. Når én instrumentgruppe har et svært begrenset rekrutteringsgrunnlag, kan det påvirke kvaliteten og utviklingsmulighetene for hele orkesteret. Å styrke bratsjrekrutteringen er derfor en investering i hele strykemiljøets framtid.

Den tradisjonelle strategien, der de fleste barn begynner på fiolin og noen senere går over til bratsj, har eksistert i mange generasjoner. Likevel viser undersøkelsen en ubalanse på hele 16:1. Skal situasjonen endres, må bratsjen få en mer selvstendig plass helt fra begynnelsen av musikkutdanningen.

Flere barn må få muligheten til å velge bratsj som sitt første instrument. Samtidig må de møte kvalifiserte lærere, gode instrumenter, inspirerende repertoar og reelle muligheter til å utvikle seg som både orkestermusikere og solister.

Erfaringene fra Asker kulturskole viser at en bedre balanse er mulig gjennom målrettet og langsiktig arbeid.

Norwegian Viola Festival ønsker å bidra til et sterkere og mer bærekraftig bratsjmiljø – med flere elever, flere solister, mer originalmusikk og større kunstneriske muligheter. Målet er ikke bare å sikre nok bratsjister til framtidens orkestre, men også å gi bratsjen bedre forutsetninger for å utvikle fremragende solister og oppnå større synlighet og anerkjennelse i musikklivet og samfunnet.